

جام جهان بین

درباره انجمن های ادبی

به اهتمام: علی یونس

۱۳۹۷

سرشناسه	:	ایلمنت، علی، ۱۴۲۲ -، گردآورنده
عنوان و نام پدیدآور	:	جام جهان بین : درباره انجمن های ادبی / به اهتمام علی ایلمنت.
مشخصات نشر	:	تهران: مدید، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۱۵۲ ص.: مصور.
شابک	:	978-600-8722-64-9
وضعیت فهرست نویسی:	:	فیبا
موضوع	:	انجمن های ادبی ایران
موضوع	:	Persian literature -- Societies, etc
موضوع	:	انجمن های ادبی
موضوع	:	Literature -- Societies, etc
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ج ۲ الف ۹ / ۶ / PIR۲۵۸۳
رده بندی دیویی	:	۸۱۰۰۸ ف ۸
ماره / ایشی بی ملی	:	۵۱۷۳۰۰۶

جام جهان بین

درباره انجمن های ادبی

به کوشش: علی ایلمنت

ویراستار: ندا بهر دین

صفحه آرا: علی اکبر حکم آبادی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

سال چاپ: ۱۳۹۷

نوبت چاپ: اول

لیتوگرافی و چاپ: توس

قیمت: ۱۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹-۶۴-۸۷۲۲-۶۰۰-۹۷۸

فهرست

۵	 پیشگفتار
۱۱	 انجمن ادبی / حبیب و نمایی
۱۷	 انجمن های ادبی؛ سخن و گزافه دور / ایرج افشار
۵۵	 شاعران ایرانی و انجمن های ادبی / ناصر تکمیل همایون
۷۷	 انجمن های ادبی در قهوه خانه ها / مرتضی فلاحتی
۹۵	 گفت و گو درباره ساماندهی انجمن های ادبی
۱۰۳	 انواع انجمن های ادبی / محمد ناصرزاده
۱۱۱	 هست و نیست یا باید و نباید های انجمن های ادبی / نواد حق
۱۱۹	 راه های رشد استعدادها در انجمن های ادبی / ساعد خری
۱۲۵	 با این انجمن های ادبی مخالفم! / رضا امیرخانی
۱۳۳	 انجمن های ادبی و مخاطب یابی / محمدرضا زائری
۱۴۱	 مخاطب در شعر معاصر تاجیکستان / حسن قریبی
۱۴۵	 انجمن ادبی دانشجویی و عشق بهرام وارا! / احسان محمدی
۱۴۹	 در باب برخی از انجمن های ادبی / اسماعیل امینی

به جای پیشگفتار «چند نکته درباره انجمن‌های ادبی»

چندی پیش در ذمت گویی که با یکی از مسئولان فرهنگی وزارت امور خارجه داشتم، خاطره‌ای از سربزه افغانستان بیان کرد که، سال‌ها پیش به مناسبتی به همراه چند نفر از مسئولان در سربزه افغانستان به روستای دورافتاده‌ای - که نه آب آشامیدنی سالم داشت و نه برق و نیز نه جاده - در حوالی کابل رفتیم. راهنمای محلی ما را برد به کلبه گلی تنگ و تاریک که همانند سایر خانه‌های اهالی ده نشان از فقر و تهیدستی می‌داد. وارد خانه که شدیم دیدیم چند نفر پیر و جوان پهلوی به پهلوی هم نشسته بودند و شاهنامه خوان می‌کنند و می‌گفتند سال‌هاست که در این روستا و بسیاری از روستاهای افغانستان انجمن‌های شاهنامه‌خوانی نسل به نسل تداوم یافته است. بزرگ آن انجمن می‌گفت که در زمان حمله شوروی به افغانستان، انجمن‌های شاهنامه‌خوانی رونق بسیاری داشت و مجاهدین افغانستانی با حضور در این انجمن‌ها روحیه دوجندانی برای مبارزه و دفاع از وطن می‌گرفتند.

خاطره بالا به قلم آمد تا شمه‌ای از نقش ارزنده‌ای که انجمن‌های ادبی می‌توانند داشته باشند را یادآوری کنم؛ این که با وجود نقد و نظرهایی که نسبت به رویکرد برخی از انجمن‌های به اصطلاح ادبی وارد است، انجمن‌هایی نیز هستند که در سرتا سر جهان فارسی‌زبان و بلکه فراتر از آن، صرفاً کارشان شاهنامه‌خوانی، حافظ‌خوانی، بیدل‌خوانی و از این قبیل است، که با وجود هم‌نگام ترویجی، لطیف‌ترین و زیباترین عوامل پیوند فرهنگی و همبستگی رباتی اند که بایست قدردانشان بود.

باری، انجمن‌ها و محافل ادبی تاریخ درازدامنی در ادبیات ما دارند و عمر این محافل به گفته استاد ابرج افشار: گراف نخواهد بود اگر بگوئیم هم سابقه است با تاریخ شعر فارسی پر واضح است که همان‌طور که به درستی نمی‌توان دریافت اولین کسی که شعر را بر سر چه کسی بوده است، همین‌گزاره برای اولین انجمن ادبی نیز صادق است و نمی‌توان حدس زد از چه تاریخی افرادی گرد هم آمدند و بر سر شعر و ادبیات با هم با گفت‌وگو نشستند.

انجمن‌های ادبی به عنوان یکی از ارکان خودنوش حوزه ادبیات، نقش بسیار ارزنده‌ای در بارورترکردن این حوزه دارند و توجه به فعالیت‌های انجمن‌های مذکور می‌تواند ضامن پایایی و پویایی فضای فرهنگی ادبی جامعه باشد، ولی متأسفانه این انجمن‌ها با مشکلات متعددی روبرو هستند که بعضی موانع باعث نرسیدن به اهداف مطلوب این نهادهای مردمی شده‌اند؛ از جمله مهم‌ترین مشکلات و ضعف‌های انجمن‌های ادبی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. از دغدغه‌های انجمن‌های ادبی تاکنون، نداشتن متولی مشخص جهت نظارت، حمایت، هدفمند کردن آموزش، تدوین سند راهبردی و مشخص نمودن وظایف انجمن‌ها بر مبنای توجه به عناصر بومی و محلی

است؛ پرواضح است تا زمانی که نهاد مشخصی به صدور مجوز، حمایت مادی و معنوی از فعالیت‌های انجمن‌های ادبی نپردازد، بقای این انجمن‌ها با مشکل روبرو خواهد شد؛ به طوری که در بسیاری از شهرستان‌ها بر خلاف آن که شروع و تاسیس انجمن‌ها به صورت مردمی، خودجوش و پرونق بوده است، اما به دلیل مشکلات پیش‌گفته، تداوم فعالیت‌های ادبی رفته رفته کم‌رنگ شده و در نهایت تنها نامی از این انجمن‌های ادبی باقی مانده است. البته ذکر این نکته ضروری است که بعد از مشروطیت - که به معنای امروزی مفهوم انجمن ادبی در جامعه جا افتاده است - تا زمان حاضر، انجمن‌های ادبی بسیار داشته‌ایم و داریم که به هیچ روی حاضر نبوده و نیستند با نهادهای دیگری با چینه دولتی همکاری کنند و به عبارتی برچسب دولتی بودن را بپذیرند و مستفاد کارها و علایق خود را پیگیری می‌کنند. لذا دولت و نهادهایی که در صددند زمینه مادی و معنوی انجمن‌ها را بر عهده بگیرند و موجب تسهیل امور انجمن‌های ادبی شوند بایست خود، گره نشوند.

نیک می‌دانیم که هیچ نهادی نیست که با حمایت از جریان و جرگه‌ای، دغدغه‌ها و مطلوب‌های خود را مدنظر نداشته باشد. اعتماد خود را دنبال نکند؛ این است که حمایت بی‌چون و چرا از انجمن‌ها توسط دولت شاید نتواند ایجاد اعتماد نماید ولی ایجاد نهادی غیرانتفاعی چون خانه انجمن‌های ادبی [که زمره‌های تشکیل آن به گوش می‌رسد] می‌تواند بخش زیادی از نگرانی‌های احتمالی را رفع کند.

۲. انجمن‌های ادبی به عنوان نهادهایی که حکم «تاریخ شفاهی ادبیات» را دارند، در هر یک از شهرها و روستاهای کشور ظرفیت‌های بسیاری برای

شکوفایی دارند که متأسفانه این ظرفیت‌ها کم‌تر کشف و شکوفا می‌شوند؛ لذا توجه به ابعاد مختلف فعالیت‌های ایشان و از طرفی نیز باز گذاشتن دست این انجمن‌ها در جهت انتخاب و پرداختن به موضوعاتی که بر مبنای بسترهای بومی و محلی ضرورت دارد، می‌تواند بسیار مفید واقع شود.

۳. یکی دیگر از ضعف‌های انجمن‌های ادبی کنونی این است که توجه به ادبیات کودک و نوجوان بسیار کم‌رنگ و ناچیز است و این در حالی است که ظرفیت‌های این بخش و توجه پایه‌ای به این امر به مثابه سرمایه‌گذاری بلند مدت است که می‌تواند شکوفایی بیش از پیش را به همراه داشته باشد. برای این منظور می‌توان به صورت پله‌ای و آئین‌های گذار در سندی جامع، سرفصل‌های مربایی را برای دوران گذار شامل، نونهالان و نوجوانان، جوانان، میانسالان و مسن‌تران نمود تا هر فردی که وارد فضای انجمن ادبی می‌شود به صورت گام‌به‌گام و در زمانه دقیق آموخته‌های دوره‌ای خویش را مورد بازشناسی و تبیین قرار دهد.

۴. از دیگر مشکلات انجمن‌های ادبی که باعث دلزدگی برخی از اعضای انجمن و بی‌میلی نسبت به ادامه همراهی سایر اعضا می‌شود، «بی‌برنامه بودن و نداشتن هدف معین» جهت پیگیری ایشان است. «انجمن ادبی وحید» که توسط مرحوم وحید دستگردی راه‌اندازی شده بود، در همان آغاز کار هدف اصلی خود را که تصحیح جمعی آثار حکیم نظامی بود، مشخص نموده بود و اعضا نیز وظایف خود را می‌دانستند که در نهایت یک خروجی علمی بسیار مفید که حاصل کار جمعی بود و تمرین بسیار ارزشمندی نیز برای اعضا و مایه دلگرمی ایشان بود از این انجمن فاخر منتشر شد؛ ولی انجمن‌های ادبی کنونی به دلیل نداشتن هدف مشخص از داشتن چنین

دستاوردهای درخشانی محروم‌اند. این که اعضای انجمن‌های ادبی در شهر و روستای محل زندگی خود گرد هم آیند و زمان را صرفاً به گفت‌وگوهای پراکنده و دوستانه سپری کنند و برنامه‌ای برای روند کاریشان نداشته باشند، اندک اندک افراد پرشور و شوقی را که به امید یادگیری و استفاده از تجارب بزرگان به این انجمن‌ها پیوسته‌اند، دل‌زده و از جمع جدا خواهد کرد.

۵. از دیگر مشکلاتی که انجمن‌های ادبی در حال حاضر دارند، توجه نکردن به مایه‌های ادبیات شفاهی است که آن نیز نتیجه بی‌برنامه بودن است؛ از آنجائی که ادبیات در گسترده‌ترین حالت، شامل ادبیات عامیانه و کلاسیک می‌شود، می‌توان با نظربه توانمندی‌های بومی و محلی دستاوردهای بسیار درخشانی را کسب نمود که بدیهی‌ترین دستاوردهای آن، آشنایی حداقلی با مفاهیم شهر و دیار خویش است. از طرفی نیز در زمینه ادبیات عامیانه می‌توان با آموزش اعضای انجمن ادبی، ایشان را برای جمع‌آوری و مستندسازی میراث شفاهی ادبی شامل داستان‌ها، دوبیتی‌ها و... بسیج نمود که بدون نمودن و حمایت از چنین طرح‌هایی، کمک شایانی به بارور کردن میراث ادبی و حفظ این میراث به ویژه در شهرها و روستاهای دورافتاده می‌کند.

۶. از دیگر مشکلات انجمن‌های ادبی به ویژه در مناطق دوردست از پایتخت و مراکز استان‌ها، نداشتن مکان مشخص برای گردهمایی، نداشتن کتابخانه و فقر منابع شعر، داستان و مواردی از این دست است که به این موارد می‌توان نداشتن کارگاه‌های نویسندگی، حمایت نشدن پروژه‌های تحقیقی و تالیفی اعضای انجمن‌ها توسط نهادها را نیز افزود.

طبعاً موارد فوق بخش اندکی از مشکلات، دغدغه‌ها و ضعف‌های انجمن‌های ادبی است که اگر بخواهند نظام‌مند، پویا و همگام با زمان پیش بروند، حداقل یکی از این کمبودها را احساس خواهند کرد. اما نکته پایانی این که درباره انجمن‌های ادبی، ویژه‌نامه‌ای توسط مجله «شعر» وابسته به حوزه هنری منتشر شده است (نک به: شماره ۶۷، پاییز ۱۳۸۸) که بیشتر جنبه ترویجی داشته است، ولی در مجموعه پیش رو سعی بر آن بوده تا حدود زیادی به جنبه‌های کاربردی انجمن‌داری، چگونگی تأثیر موثر در انجمن و مواردی از این قبیل توجه شود؛ هر چند همه به امید این که «انجمن‌داری» و «انجمن رفتن» را مفید و موثر گردانیم بیشتر از این به آموزش محتاجیم و با انتشار یک یا دو ویژه‌نامه نمی‌توان این مهم را برآورده کرد؛ امیدواریم مجله‌ای ویژه انجمن‌های ادبی کشور راه‌اندازی شده و سالانه مقالاتی از انجمن‌داران برجسته، صاحب‌نظران، اساتید ادیب را بتواند مسیر روشن‌تری فراروی اهالی انجمن‌های ادبی قرار دهد.

علی ایلنت

دبیر انجمن ادبی جام جهان‌بین

اردیبهشت ۱۳۹۷